

Δράση: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας
Υποδράση: Ενδοσχολική Επιμόρφωση, Επιστ.υπεύθυνη: Μαρία Λιακοπούλου

Προβλήματα συμπεριφοράς και κοινωνικής ένταξης των μαθητών: ο ρόλος του εκπαιδευτικού

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

5, 7, 17 & 19 Μαΐου 2011

2^ο Γενικό Λύκειο Καισαριανής

Προβλήματα συμπεριφοράς και διαχείρισή τους

Δήμητρα Μακρή

Δρ. Ψυχολογίας, Δρ. Γαλ. Φιλολογίας

Διευθύντρια Μουσικού Σχολείου Ιλίου

*«Δεν μπορούμε ούτε να διαπαιδαγωγήσουμε
ούτε να μορφώσουμε ένα παιδί,
αν πρώτα δεν το γνωρίσουμε»*

«Αν στη ζωή μας είχαμε πάντα λιακάδα θα ήταν έρημος»
Αραβική παροιμία

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να ερμηνεύσουμε τη συμπεριφορά των παιδιών και των εφήβων: είτε η συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα της κληρονομικότητας, είτε εξαρτάται από την επίδραση του περιβάλλοντος – από τους ανθρώπους και από τα γεγονότα που διαδραματίζονται γύρω από το παιδί και τον έφηβο. Επίσης υπάρχει η κοινή πεποίθηση ότι υπάρχουν προβλήματα που σχετίζονται με το ηλικιακό στάδιο των παιδιών και των εφήβων, ως αποτέλεσμα της ωρίμανσης.

Τόσο η κλινική ψυχολογία όσο και η εκπαιδευτική ψυχολογία ως εφαρμοσμένη κλάδοι της Ψυχολογίας, αφού αντλήσουν τα δεδομένα τους από αυτή, μπορούν να προσφέρουν πολλά στο χώρο του σχολείου. Το σίγουρο όμως είναι ότι τα παιδιά που φέρονται αρνητικά είναι αποθαρρυνμένα. Ένα παιδί ή ένας έφηβος που επιδεικνύει ανικανότητα ή αρνητική συμπεριφορά δεν έχει εμπιστοσύνη στις ικανότητές του, δεν πιστεύει ότι μπορεί να ανήκει με θετικό τρόπο στο κοινωνικό σύνολο. Συνεπώς, η αρνητική συμπεριφορά των παιδιών και των εφήβων - αν δεν πρόκειται για διαταραχή - έχει σκοπό την άτυπη προσοχή, την υπεροχή, την εκδίκηση ή την επίδειξη ανικανότητας. Εκλέγοντας ένα ή περισσότερους από τους τέσσερις σκοπούς τα παιδιά ή οι έφηβοι πιστεύουν ότι μπορούν ν' αποκτήσουν σημασία ή μπορούν να ανήκουν.

Ως εκπαιδευτικός μπορεί να διαπιστώσετε ότι η συμπεριφορά των μαθητών είναι απαράδεκτη, δυσάρεστη ή ενοχλητική. Ένας ανυπάκουος, εχθρικός μαθητής μπορεί να δημιουργήσει πολλά προβλήματα. Στην περίπτωση κάποιου ξεσπάσμάτος του, προσπαθήστε να «ξεφύγετε» από την κατάσταση αυτή όσο το δυνατό πιο γρήγορα – όλοι χάνουν σε μια δημόσια αντιπαράθεση εξουσίας. Προσπαθήστε να προλάβετε το πρόβλημα πριν οι μαθητές παραβούν τα όρια και τους κανόνες που έχετε θέσει. Όμως, όταν προκύψει το πρόβλημα, πολλές φορές, είναι δύσκολο να αποστασιοποιηθεί κανείς απ' αυτό, να το εξετάσει αντικειμενικά και να αποφασίσει ποια είναι η πιο κατάλληλη αντίδραση. Πάντως, το να είναι κανείς αποτελεσματικός διαχειριστής της τάξης δε σημαίνει ότι πρέπει να διορθώνει δημόσια και την παραμικρή παράβαση κανόνων. Αυτή η δημόσια προσοχή μπορεί στην πραγματικότητα να ενισχύσει την «κακή» συμπεριφορά

των μαθητών. Το «κλειδί» μιας καλής διαχείρισης του μαθητικού δυναμικού είναι να γνωρίζει κανείς τι συμβαίνει - *γιατί* ενοχλείται από μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, *ποιος έχει το πρόβλημα* – και τι είναι σημαντικό να πράξει, έτσι ώστε να μπορεί να εμποδίσει την εμφάνιση προβλημάτων.

Παράλληλα, πρέπει να θέσει ως στόχους για μια αποτελεσματική διαχείριση της τάξης την εξοικονόμηση επαρκούς χρόνου για μάθηση, τη βελτίωση της ποιότητας του χρόνου που χρησιμοποιείται μέσα στην τάξη μέσω της ενεργούς συμμετοχής των μαθητών, την εξασφάλιση ότι οι δομές συμμετοχής είναι σαφείς, απλές και αντιληπτές από τους μαθητές, και την ενίσχυση της αυτοδιαχείρισης, του αυτοελέγχου και της υπευθυνότητας των μαθητών.

Βιβλιογραφία

- American Psychiatric Association, (collectif), (1996). *DSM-IV. Manuel diagnostique et statistique des troubles mentaux*. Paris : Masson.
- Barlow Durand, (2000). *Ψυχολογία και Παθολογική Συμπεριφορά: Μια Σύνθετη Βιοψυχοκοινωνική προσέγγιση*. Τόμος Α & Τόμος Β. Αθήνα: εκδόσεις Έλλην.
- Besançon Guy, (sous la dir. de), (1993). *Manuel de psychopathologie*. Paris : Dunod.
- Καλατζή – Αζίζι Αν., Ζαφειροπούλου Μ., (επιμ.), (2010). *Προσαρμογή στο Σχολείο. Πρόληψη και αντιμετώπιση δυσκολιών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κολιάδης Εμ. (2002). Τόμος Α: *Συμπεριφοριστικές θεωρίες*, Τόμος Β: *Κοινωνικογνωστικές θεωρίες*, Τόμος Γ: *Γνωστικές θεωρίες*, Τόμος Δ: *Γνωστική Ψυχολογία, Γνωστική Νευροεπιστήμη και Εκπαιδευτική Πράξη. Το Μοντέλο Επεξεργασίας πληροφοριών*. Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Wenar Ch.- Kerig P., (2008). *Εξελικτική Ψυχοπαθολογία: Από τη Βρεφική ηλικία στην εφηβεία*. Αθήνα: Gutenberg.

Ετερότητα και Εκπαίδευση: Δυσκολίες κοινωνικής ένταξης και εκπαιδευτικές δραστηριότητες – πρακτικές

Ευαγγελία Λεζέ

Δρ. Ψυχολογίας, Διδάσκουσα Πανεπιστημίου Πατρών

Στην παρούσα εισήγηση, εισαγωγικά, θα γίνει συνοπτική αναφορά:

- α) στον προσδιορισμό των εννοιών: Διαπολιτισμικότητα-Πολυπολιτισμικότητα, Διγλωσσία, Διαπολιτισμική Ετοιμότητα και Ικανότητα των Εκπαιδευτικών, Πολιτισμός-Επιπολιτισμός, Ψυχολογική Προσαρμογή Μεταναστών, Εθνική-Εθνοτική και Πολιτισμική Ταυτότητα και
- β) στις βασικές αρχές της Διαπολιτισμικής και Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν οι σημαντικότερες δυσκολίες σχολικής και κοινωνικής ένταξης των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα).

Ακολούθως, θα περιγραφούν ευσύνοπτα ενδεικτικές διαπολιτισμικές δραστηριότητες και πρακτικές (με συγκεκριμένα παραδείγματα), που μπορούν να αξιοποιηθούν κυρίως στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ώστε να ενισχυθεί η δημιουργική κοινωνική αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ αλλοδαπών και γηγενών μαθητών.

Ο πολλαπλός ρόλος του επιμορφωμένου σε διαπολιτισμικά θέματα εκπαιδευτικού είναι ιδιαίτερα σημαντικός στο πολυπολιτισμικού χαρακτήρα σύγχρονο σχολείο.

Βιβλιογραφία

- Ανδρούσου, Α. - Ασκούνη, Ν. (επιμ.) (2009). *Πολιτισμική Ετερότητα και Ανθρώπινα Δικαιώματα (προκλήσεις για την εκπαίδευση)*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Βακαλιός, Α. (1997). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Η μουσουλμανική μειονότητα στη Δυτική Θράκη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Βαρνάβα-Σκούρα, Τ. (επιμ.) (2008). *Παιδαγωγικές Δράσεις και Διδακτικές Προσεγγίσεις σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον (το παράδειγμα του 132ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών)*. Αθήνα: Εκδ. Ντουντούμη.
- Βεργέτη, Μ. (1999). *Παλιννόστηση και Κοινωνικός Αποκλεισμός*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Βρίζος, Κ. (1998). *Ταυτότητες*. Αθήνα: Gutenberg.
- Γεώργας, Δ. κ' Παπαστυλιανού, Α. (1993). *Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειηπειρωτών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Γ.Γ.Α.Ε.
- Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.) (1997). *Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και Επικοινωνίας*. Αθήνα: Gutenberg.

- Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.) (2002). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα* (4ο Διεθνές Συνέδριο, 28-6 έως 1-7-2001- Πάτρα). Τόμος 2. Πανεπιστήμιο Πατρών: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης-Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Πάτρα.
- Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.) (2003). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα* (5ο Διεθνές Συνέδριο, 12-14-7-2011.Πάτρα). Τόμος 1 και 2. Πανεπιστήμιο Πατρών: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης-Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Πάτρα.
- Γκόβαρης, Χ. (2001). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Γκόβαρης, Χ.- Θεοδωροπούλου, Ε.- Κοντάκος, Α. (επιμ.) (2007). *Η Παιδαγωγική Πρόκληση της Πολυπολιτισμικότητας (ζητήματα θεωρίας και πράξης της Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής)*. Αθήνα: Ατραπός.
- Γκότοβος, Α. (2002). *Εκπαίδευση και Ετερότητα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Δαμανάκης, Μ. (1997). *Η Εκπαίδευση των Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων Μαθητών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Διεθνής Αμνηστία (2007). *Πρώτα Βήματα (Εγχειρίδιο για τη βασική εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα)*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ευαγγέλου, Οδ. - Κάντζου, Ν. (2005). *Πολυπολιτισμικότητα και Εκπαιδευτικός Ρατσισμός*. Αθήνα: Ατραπός.
- Ευαγγέλου, Οδ. - Κάντζου, Ν. (2008). *Διαδίκτυο και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (διαδικτυακές-διαθεματικές δραστηριότητες για το Δημοτικό Σχολείο)*. Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Καμπρέρα, Α. (2010). *Ο Αμίν έχασε τον δρόμο του* (εικονογράφηση: Ρόζα Κούρτο - Κάθε παιδί πρέπει να έχει όνομα-εθνικότητα - Σειρά: Τα δικαιώματα του παιδιού). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κανακίδου, Ε. - Παπαγιάννη, Β. (1994). *Διαπολιτισμική Αγωγή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κέντρο Παιδαγωγικής και Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης Σχεδία-Bernard van Leer Foundation-Πανεπιστήμιο Αθηνών (2000). *Το Πολύχρωμο Σχολείο (μια εμπειρία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσα από την τέχνη)* (Συντονισμός: Αν. Βαφέα). Αθήνα: Νήσος.
- Κλεφτάρας, Γ. (2009). *Πολιτισμική και Πολυπολιτισμική Συμβουλευτική (άτομα με ειδικές ανάγκες-μειονότητες-μαθητές)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κυπριανού, Δ. (2011). *Παιδιά Μεταναστών σε Ελλάδα και Κύπρο (υποκειμενικότητα και υποκειμενοποίηση ως αποτέλεσμα διαμεσολαβητικών διαδικασιών σε συνθήκες μετανάστευσης)*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

- Λάττα, Γ. (2009-2010). *Όταν το 7 συνάντησε το 10...*(Συναισθηματική-Κοινωνική Διαπολιτισμική Αγωγή-Διαφορετικότητα - εικονογράφηση: Δ. Ρίζος). Αθήνα: εκδ. Διάπλους.
- Λεζέ, Ε. (2003). *Η στάση των εφήβων Ελληνοποντίων παλιννοστούντων ομογενών από την πρώτην Σοβιετική Ένωση απέναντι στην ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Ατραπός.
- Μαντουβάλου, Σ. (2002). *Ο Ρίκο Κοκορίκο* (Ξενοφοβία-Ζωγραφιές: Τέτη Σώλου). Αθήνα: Μικρή Μίλητος.
- Μάρκου, Γ. (1995). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία*. Αθήνα.
- Μπέλλα, Σ. (2007). *Η Δεύτερη Γλώσσα (κατάκτηση και διδασκαλία)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νικολάου, Γ. (2000). *Εκπαίδευση Αλλοδαπών Μαθητών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νικολάου, Γ. (2005). *Διαπολιτισμική Διδακτική (Το νέο περιβάλλον. Βασικές αρχές)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παλαιολόγου, Ν. - Ευαγγέλου, Οδ. (2003). *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική (εκπαιδευτικές, διδακτικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις)*. Αθήνα: Ατραπός.
- Πανταζής, Σ. (2006). *Διαπολιτισμική Αγωγή στο Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Ατραπός.
- Τρέσσου, Ε.- Μητακίδου, Σ. (επιμ.) (2003). *Εκπαιδευτικοί μιλούν σε Εκπαιδευτικούς για τις εμπειρίες τους. Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Τρέσσου, Ε. - Μητακίδου, Σ. (2007). *Μειονότητες μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Τσαλίκोगλου, Φ. - Παυλοπούλου, Ι. (επιμ.) (2004). *Ο συμμαθητής, η συμμαθήτριά μου από την άλλη χώρα (ο χώρος είναι στην καρδιά)*. Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής-Unicef. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Aluffi Pentini, A. (2005). *Διαπολιτισμικό Εργαστήριο (υποδοχή, επικοινωνία και αλληλεπίδραση σε πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό περιβάλλον)* (επιμέλεια: Χ. Γκόβαρης). Αθήνα: Ατραπός.
- Baker, C. (1993). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Berry, J. & Kim, U. (1988). *Acculturation and mental health*. In P. Dasen & J.W.Berry, N. Sartorius, Health and cross-cultural psychology (p. 207-236). London: Sage.
- Berry, J. W. (1997). *Immigration, Acculturation and Adaptation*. In: *Applied Psychology*, 46 (1), 5-68.
- Derman-Sparks, L. και ομάδα εργασίας A.B.C. (1989). *Καταπολεμώντας τις προκαταλήψεις (Παιδαγωγικά εργαλεία)* / (επιστημον. επιμέλεια: Α. Χουντουμάδη). Αθήνα: Κέντρο Εκπαιδευτικής και Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης Σχεδία.

- Phinney, J. (1989). *Stages of ethnic identity in minority group adolescents*. In *Journal of Early Adolescence*, 9, 34-49.
- Segall, H.M. & Dasen, R.P. & Berry, W. J. & Poortinga, H. Y. (eds) (1993). *Διαπολιτισμική Ψυχολογία. Η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε παγκόσμιο οικολογικό πολιτιστικό πλαίσιο* (επιμέλεια: Δ. Γεώργας). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Smith, D. A. (1991). *National Identity*. London: Penguin.

Ανιχνεύοντας τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις

Άννα Τριανταφύλλου

Διδάκτωρ Διδακτολογίας Γλώσσας και Πολιτισμών

Σχολική Σύμβουλος Γαλλικής Γλώσσας

Η εκπαίδευση στην πολυμορφία αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο για τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να κατανοήσουν καλύτερα την πολυπολιτισμική φύση του σχολείου και να αναπτύξουν ικανότητες αφενός διαχείρισης των δυσλειτουργιών που προκύπτουν στο σχολικό χώρο και αφετέρου προώθησης της διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

Οι τρεις άξονες του σεμιναρίου εγγράφονται σε μια διαδικασία αυτογνωσίας με την προσέγγιση εννοιών όπως η ταυτότητα, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις, και η γλωσσική και πολιτισμική πολυμορφία. Επιχειρώ να καταστήσω προφανή την πολυπλοκότητα των μηχανισμών της κατασκευής των ταυτοτήτων και των συναισθημάτων υπαγωγής, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο η ταυτότητα συνδέεται με τον πολιτισμό. Επίσης, ότι η διαφορετικότητα και η πολυμορφία αναπτύσσουν δυναμικές που μπορούν να αποτελέσουν πηγή πλούτου για την κοινωνία.

Ως αφετηρία της επιμορφωτικής διαδικασίας προτείνω βιωματικές δραστηριότητες κατά τις οποίες ο καθένας θα μιλήσει για τον εαυτό του αντί να μιλήσει για τον «Άλλο», και θα ακούσει τον «Άλλο» για να μάθει από αυτόν. Στη συνέχεια, θα περάσω σε μια θεωρητική τοποθέτηση που ελπίζω ότι, σε συνδυασμό με τα προηγούμενα, θα συνδράμει στην αποδόμηση παγιωμένων, υπεραπλουστευμένων αντιλήψεων οι οποίες οδηγούν στην κατηγοριοποίηση του «Άλλου» και τη διάκριση.

Βιβλιογραφία

Amoranitis S. et Al. : *Développer le mainstreaming de la diversité*. Belgique, IRFAM

Μααλούφ Α. (1998) : *Οι φωνικές ταυτότητες*. Αθήνα, Ωκεανίδα.

Τριανταφύλλου Α. (2007): *Για μια ανθρωπολογία των διαπολιτισμικών ανταλλαγών*. Αθήνα, Κάουφμαν.

Τριανταφύλλου Α. (2004-2005): Το θέατρο στη διαπολιτισμική εκπαίδευση: η περίπτωση του Καραγκιόζη, *Εθνολογία* Τόμος 11, σ. 198-213.

Ο/η εκπαιδευτικός στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό σχολείο

Παύλος Χαραμής

Εκπαιδευτικός, MSc στην Κοινωνιολογία

Με ένα πρωτόγνωρο φαινόμενο βρέθηκε αντιμέτωπο τις τελευταίες δεκαετίες το εκπαιδευτικό μας σύστημα. Πρόκειται για την πληθώρα των παιδιών μεταναστευτικής καταγωγής που φοιτούν στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αποτέλεσμα των ισχυρών μεταναστευτικών ρευμάτων που είχαν κατάληξή τους τη χώρα μας. Οι εντυπώσεις που προκάλεσε η ισχυρή παρουσία τους υπήρξαν πιο έντονες, αν αναλογιστεί κανείς ότι μέχρι τη δεκαετία του '70 η Ελλάδα όχι μόνο δεν συμπεριλαμβανόταν στις χώρες με αξιόλογη μεταναστευτική παρουσία, αλλά ήταν κατά βάση αφετηρία ισχυρών μεταναστευτικών ρευμάτων, τόσο προς χώρες της Ευρώπης όσο και προς άλλες ηπείρους (κυρίως Αμερική και Αυστραλία).

Η εξέλιξη αυτή της Ελλάδας, από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών, προκάλεσε δυνατούς κραδασμούς σε όλα τα επίπεδα της ελληνικής κοινωνίας, όπως και στο εκπαιδευτικό της σύστημα, ένα σύστημα από παράδοση εθνοκεντρικό, συγκεντρωτικό και δύσκαμπτο, κυριαρχούμενο από μονοπολιτισμικές αντιλήψεις και πρακτικές.

Εμπειρικές παρατηρήσεις αλλά και ερευνητικά δεδομένα έχουν δείξει ότι στην ελληνική κοινωνία η ισχυρή παρουσία των μεταναστών συνδέθηκε, τουλάχιστον σε κάποιες περιστάσεις, με ενίσχυση φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας. Εκθέσεις διεθνών οργανισμών και οργάνων που λειτουργούν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) επισημαίνουν ανάλογα φαινόμενα και σε άλλα κράτη μέλη της και ζητούν να οργανωθούν στρατηγικές για την αντιμετώπισή τους.

Ένα ακόμη εντυπωσιακό στοιχείο του όλου ζητήματος, που ωστόσο ελάχιστα προβάλλεται και σχολιάζεται, είναι και τα δυσανάλογα μεγάλα ποσοστά της σχολικής αποτυχίας, «διαρροής» ή αποχής από την εκπαίδευση που χαρακτηρίζουν τα παιδιά των προσφύγων, των μεταναστών και των «παλιννοστούντων», όπως και άλλων «διαφορετικών» κοινωνικών ομάδων.

Κατέστη, συνεπώς, αισθητή η ανάγκη να αναπτυχθούν πρωτοβουλίες για τη διαμόρφωση ενός θετικού περιβάλλοντος, συνύπαρξης, αμοιβαίας κατανόησης και αποδοχής, ιδίως ανάμεσα στα παιδιά και τους/τις εφήβους, με στόχο την περιστολή του κοινωνικού αποκλεισμού και των αρνητικών διακρίσεων. Οι εκπαιδευτικοί θεσμοί, ως βασικοί θεσμοί κοινωνικοποίησης, επιδιώχθηκε να συμμετάσχουν πιο ενεργά στην επίτευξη αυτού του στόχου.

Γενικά, θεωρείται ότι μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης η εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων ανθρώπων σε μια

φάση κατά την οποία αυτή διαπλάθεται καθοριστικά, με στόχο τη διευκόλυνση της αποδοχής των αλλοδαπών και της αμοιβαίας κατανόησης ανάμεσα σε άτομα διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης. Παράλληλα, τα μορφωτικά εφόδια που θα αποκτήσουν τα παιδιά των μεταναστών, όπως άλλωστε και κάθε παιδί, σε μια εποχή που αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη γνώση, θεωρούνται αναγκαία προϋπόθεση για την ένταξη εν συνεχεία στην παραγωγική διαδικασία, την εξασφάλιση, κατά συνέπεια, πρόσβασης σε ποικίλα δημόσια αγαθά και την ουσιαστική συμβολή τους στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας διαμονής.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος των εκπαιδευτικών αποβαίνει καθοριστικός, καθώς καλούνται να συμβάλουν στη διαμόρφωση στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών που θεωρούνται αποτελεσματικές σε σχέση με την πολυπολιτισμική υφή των σύγχρονων κοινωνιών και τη διαχείριση της πολυμορφίας. Τέτοιες επιδιώξεις, όμως, συνδέονται με την ανάγκη επαρκούς προετοιμασίας και συνεχούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στα ζητήματα της εκπαίδευσης σε μια ανομοιογενή τάξη και ιδιαίτερα σε σχέση με τη διαπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση.

Οι δυσκολίες που επισημαίνονται συχνά σε πολλά σχολεία σχετικά με την αντιμετώπιση ζητημάτων της εκπαίδευσης των μεταναστών συνδέεται αυτονόητα με την αδυναμία της Πολιτείας να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μιας έντονα πολυπολιτισμικής εκπαιδευτικής κοινότητας. Συνδέονται όμως ταυτόχρονα με το γενικότερο ζήτημα της κατάλληλης προπαρασκευής και ειδικότερα της αρχικής εκπαίδευσης και της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Μέχρι πρόσφατα στα προγράμματα της αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στα αντίστοιχα πανεπιστημιακά τμήματα δεν περιλαμβάνονταν αντικείμενα σχετικά με αυτή την προβληματική, ενώ σπάνια περιλήφθηκαν και στα προγράμματα περιοδικής ενδοϋπηρεσιακής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα (που λειτούργησαν μετά το 1992).

Οι ελλείψεις αυτές στην επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών είναι εύκολο να τους εκθέσουν στον κίνδυνο της μεροληψίας ή των εσφαλμένων παιδαγωγικών χειρισμών, δεδομένου ότι, όπως έχουν δείξει σχετικές έρευνες, οι ανεκπαίδευτοι και οι λιγότερο έμπειροι δάσκαλοι έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν το «φαινόμενο των προσδοκιών του δασκάλου» («Teacher Expectancy Effect»), σύμφωνα με το οποίο οι προσδοκίες που διαμορφώνει ο δάσκαλος για ένα συγκεκριμένο παιδί της τάξης του αποδεικνύονται καθοριστικές για την αυτοεικόνα και την περαιτέρω εκπαιδευτική του πορεία. Τελευταία, όμως, σχετικά αντικείμενα περιλαμβάνονται όλο και συχνότερα σχετικά αντικείμενα.

Το τελευταίο διάστημα επισημαίνονται και άλλες πλευρές της σχέσης των παιδιών μεταναστευτικής καταγωγής με την εκπαίδευση, που συνδέονται με τις πιο πρόσφατες

εξελίξεις στον τομέα της μετανάστευσης και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Σήμερα, λόγω χάρη, τα παιδιά των μεταναστών παρουσιάζουν μια μεγάλη ποικιλία χαρακτηριστικών που απαιτούν και διαφοροποιημένη αντιμετώπιση: κάποια από αυτά έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και έχουν ζήσει όλη τη ζωή τους εδώ, οπότε γνωρίζουν σχετικά καλά την ελληνική γλώσσα και οι γλωσσικές αδυναμίες τους είναι κάπως περιορισμένες, ενώ άλλα έχουν έρθει στην Ελλάδα εντελώς πρόσφατα, οπότε χρειάζονται περισσότερο υποστήριξη από θεσμούς όπως είναι οι τάξεις υποδοχής και τα φροντιστηριακά τμήματα. Συνεπώς, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα θέματα αυτά πρέπει να είναι ευέλικτη και πολυδιάστατη, ώστε να είναι σε θέση να τους προετοιμάσει για να αντιμετωπίσουν μια ποικιλία τέτοιων καταστάσεων.

Σκοπός της όλης δραστηριότητας είναι η καλλιέργεια των αναγκαίων στάσεων, η διεύρυνση των απαιτούμενων γνώσεων και η ανάπτυξη των αντίστοιχων δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών που θα λάβουν μέρος στο σεμινάριο, ώστε να περιοριστούν τα φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας και να ενισχυθεί η διαπολιτισμική κατανόηση, η αποδοχή, η ανεκτικότητα και η αλληλεγγύη ανάμεσα στους μαθητές και μαθήτριες, και γενικότερα στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας.

Ως επιμέρους στόχοι κυρίως προτείνονται:

- Συνειδητοποίηση από μέρους των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών εκπαιδευτικών της έκτασης και της πολυμορφίας των προβλημάτων που έχουν σχέση με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, το ρατσισμό και την ξενοφοβία, και ευαισθητοποίηση σχετικά με τις στάσεις και τις συμπεριφορές τους. Παράλληλα, ανάπτυξη της συμμετοχικότητας, της συνεργασίας, του ομαδικού πνεύματος και της δημιουργικότητάς τους.

- Προαγωγή και διεύρυνση των γνώσεων και δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών σχετικά με το χειρισμό και τη διευθέτηση των διαπολιτισμικών ζητημάτων που αναφύονται στο χώρο του σχολείου και έξω από αυτόν.

- Δεξιότητες ανάπτυξης κατάλληλης διδακτικής μεθοδολογίας (ενεργές και βιωματικές μορφές μάθησης, μέθοδος project, ομαδοσυνεργατικές μορφές μάθησης, διαθεματικές/διεπιστημονικές μέθοδοι προσέγγισης της γνώσης, δραστηριότητες σχετικές με την τέχνη, τον πολιτισμό κ.λπ.) και μεθοδολογίας εκπόνησης και αξιοποίησης διδακτικού υλικού για την εφαρμογή της διαπολιτισμικής – αντιρατσιστικής εκπαίδευσης.

- Καλλιέργεια των δυνατοτήτων που επιτρέπουν στους/τις εκπαιδευτικούς να αναγνωρίζουν και να μειώνουν τις αρνητικές επιδράσεις των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.

- Ενθάρρυνση της επικοινωνίας και της συνεργασίας ανάμεσα σε σχολεία και φορείς που συμμετέχουν σε παρόμοια προγράμματα στην Ελλάδα ή σε άλλες χώρες.

Βιβλιογραφία

- Αβδελά, Έ. - Δραγώνα, Θ. - Φραγκουδάκη, Ά. (1997) *"Τι είν' η πατρίδα μας;" : εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Αζίζη-Καλατζή Α. - Ζώνιου-Σιδέρη Α. - Βλάχου Α (1996) Προκαταλήψεις και στερεότυπα: δημιουργία και αντιμετώπιση. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ/ Γ.Γ.Λ.Ε.
- Ανδρούσου, Αλ. (2005) «Πώς σε λένε;» Διεργασίες μιας επιμορφωτικής παρέμβασης στη μειονοτική εκπαίδευση. Αθήνα: Gutenberg.
- Αποστολίδου, Β. - Χοντολίδου, Ελ. (επιμ.) (2004) Διδακτικές προτάσεις για το μάθημα της λογοτεχνίας, Β' Γυμνασίου, Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων 2002-2004, Αθήνα.
- Βαρνάβα-Σκούρα, Τζέλα (επιμ.) (2008) Παιδαγωγικές δράσεις και διδακτικές προσεγγίσεις σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Το παράδειγμα του 132ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών, Αθήνα: Ντουντούμη.
- Cohen, L. - Manion, L. (1992) *A guide to teaching practice*, 3rd ed., Routledge, London.
- Cole, Jeffrey (1997) *The new racism in Europe. A sicilian ethnography*, Cambridge University Press.
- Dines, G. – Humez, J.M. (eds) (1995) *Gender, race and class in media*, SAGE, London.
- Δαμανάκης, Μ. (1987) Μετανάστευση και εκπαίδευση. Αθήνα: Gutenberg
- Δαμανάκης, Μ. (Επιμ.) (2004) Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα: Διαπολιτισμική προσέγγιση. Αθήνα: Gutenberg.
- Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος / Ινστιτούτο Παιδαγωγικών Ερευνών – Μελετών (2003) Διαπολιτισμική εκπαίδευση: Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Αθήνα: Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος.
- Δραγώνα, Θ. (2001) Εκπαίδευση: Πολιτισμικές διαφορές και κοινωνικές ανισότητες. Πάτρα: ΑΕΠ
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1997) Έκθεση των Υπηρεσιών της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή του σχεδίου δράσης κατά του ρατσισμού. Ενσωμάτωση της καταπολέμησης του ρατσισμού στις κοινοτικές πολιτικές και στα κοινοτικά προγράμματα, Βρυξέλλες.
- Ζωγράφου, Α. (2003) Διαπολιτισμική αγωγή στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κασιμάτη Κ. (1984) Μετανάστευση – παλιννόστηση, η προβληματική της δεύτερης γενιάς. Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε.
- Κωνσταντίνου, Χ. - Πλειός, Γ. (επιμ.) (1999) Σχολική αποτυχία και κοινωνικός αποκλεισμός: Αιτίες, συνέπειες και αντιμετώπιση. Πρακτικά του Η' Διεθνούς

Συνεδρίου, Παιδαγωγική Εταιρία Ελλάδος, Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μάρκου, Γ. (1996) Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης.

Μάρκου, Γ. (1997) Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση: Ελληνική και διεθνής εμπειρία. Αθήνα: Ηλεκτρονικές Τέχνες.

Μάρκου, Γ. (Επιμ.) (1997) Διαπολιτισμική εκπαίδευση. Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: Μια εναλλακτική πρόταση. Αθήνα: Κέντρο Διαπολιτισμικής Αγωγής Πανεπιστημίου Αθηνών.

Modgil, S. κ.ά. (1997). Πολυπολιτισμική εκπαίδευση: Προβληματισμοί - προοπτικές. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Νικολάου, Γ. (2000) Ένταξη και Εκπαίδευση των Αλλοδαπών Μαθητών στο Δημοτικό σχολείο. Από την «Ομοιογένεια» στην Πολυπολιτισμικότητα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Νικολάου, Γ. (2005) Διαπολιτισμική διδακτική: το νέο περιβάλλον, βασικές αρχές. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τουλιάς, Ηλ. (2005) Η διαπολιτισμική και πολυπολιτισμική αγωγή στην Ελλάδα. Μύθος και πραγματικότητα. Αθήνα: Διόνικος.

Τρέσσου Ε. - Μητακίδου Χ. (2002) Η διδασκαλία της γλώσσας και των μαθηματικών: Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Τρέσσου Ε. - Μητακίδου Χ. (2003) Εκπαιδευτικοί μιλούν σε εκπαιδευτικούς για τις εμπειρίες τους: Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Τρέσσου, Ε. - Μητακίδου, Χ. (2007) Μειονότητες μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους - Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Τσιάκαλος, Γ. (2000) Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τσιάκαλος, Γ. (2002) Η υπόσχεση της Παιδαγωγικής. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Τσιάκαλος, Γ. (2006) Απέναντι στα εργαστήρια του ρατσισμού. Αθήνα: Τυπωθήτω-Αντιρρήσεις.

Τσιάκαλος Γ. - Σπανού Ε. (1999) Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Εκπαιδευτική Πολιτική στην Ευρώπη. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (Σειρά: Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού "Νίκος Πουλαντζάς").

Τσιλαφάκης, Γ. - Βέλτσου, Αλ. (2004) «Μαθητές σκηνοθετούν ... διαπολιτισμικά. Μια σχολική παρέμβαση», στο: Χαραμής, Π. (επιμ.): ΜΜΕ και ρατσισμός. Βιβλίο της καθηγήτριας - του καθηγητή, Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης (ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ.) της ΟΛΜΕ. Αθήνα.

- Χαραμής, Π. (επιμ.) (2004) ΜΜΕ και ρατσισμός. Βιβλίο της καθηγήτριας - του καθηγητή, Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης (ΚΕ.ΜΕΤΕ.) της ΟΛΜΕ. Αθήνα.
- Χαραμής, Π. (επιμ.) (2006) Μετανάστευση και σχολείο. Ερευνητικές προσεγγίσεις, Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Χατζηδήμος, Δ. (επιμ.) (2005) Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας: Πρακτικά του ΙΑ' διεθνούς συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδας στη Ρόδο. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Χοντολίδου, Ελ. (2003) Ταυτότητες και λογοτεχνία στο σχολείο, στη σειρά «Κλειδιά και Αντικλειδιά». Αθήνα.
- Χριστοπούλου, Ε. - Ταυρίδου, Π. - Μπαρόν Δ. - Ρήγα, Β. - Αναγνωστοπούλου, Λ. (2004) Μαζί: παιδαγωγοί και γονείς στο διαπολιτισμικό σχολείο. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Χρυσουλάκης, Φώτιος(2004) Σχέδιο εργασίας διαπολιτισμικού περιεχομένου και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: "Οι μετανάστες στην ελληνική κοινωνία» Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΠΤΔΕ, Αθήνα.